

LAHEMAA RAHVUSPARGI
MAASTIKE PLANEERIMINE JA
ARHITEKTUURINÕUDED
RAHVUSPARGI KAITSEKORRALDUSKAVA
VÄLJATÖÖTAMISEKS

Seletuskiri

EPMÜ KKI

Age Merila

Tartu

2002

SISUKORD

<i>Sisukord</i>	2
<i>Sissejuhatus</i>	3
1. <i>Rahvuspargi kultuurmaastike looduskaitsealise (maastikulise) väärtuse hindamise alused</i>	4
2. <i>Väärtuslike maastikuelementide määratlemise ning kaitsekorralduse põhimõtted</i>	7
3. <i>Rannikualade planeerimise põhimõtted</i>	13
4. <i>Uute asumite maastikukujunduse põhimõtted lähtuvalt rahvuspargi kaitse-eesmärkidest</i>	14
5. <i>Nõuded uusehitiste arhitektuurile lähtudes maastiku-kujunduse põhimõtetest</i>	16
6. <i>Maastike kaitseks ette nähtavate uuringute ja meetmete kava</i>	21
7. <i>Lõppsõna</i>	22
8. <i>Kasutatud kirjandus</i>	23
<i>Kaart</i>	25
<i>Lisad</i>	27

SISSEJUHATUS

Maastikuna käsitletakse inimeste poolt tajutavat, looduslike ja/või inimtekkeliste tegurite toimele kujunenud iseloomulikku ala. See definitsioon peegeldab mõtet, et maastik areneb ajas, vastavalt looduses ja inimühiskonnas toimuvatele protsessidele. Samuti rõhutatakse, et maastik on tervik, mille looduslike ja kultuurilisi osi tuleb vaadelda koos mitte eraldi. Maastikes kajastub meie heitlik ajalugu. Külad, mõisad, põllud, rohumaad, kirikud, surnuaiad, isegi põlised teed – kõike seda võib nimetada traditsiooniliseks kultuurimaastikuks.

Viimasel aastakümnel on maastikuline lähenemine Euroopa loodus- ja keskkonnakaitsepoliitikas leidnud üha laialdasemat tähelepanu, nimetagem siinjuures teedrajavaid trükiseid ja dokumente “Euroopa keskkond - Dobriši hinnang” (1995), “Euroopa bioloogilise ja maastikulise mitmekesisuse strateegia” (1995) ja Euroopa maastiku konventsioon (2000). Eestis on maastikuline lähenemine keskkonnakorralduses, eriti looduskaitsetes, jäänud viimasel aastakümnel tahaplaanile. Vaid planeerijate jõupingutusel on hakatud seda lünka täitma ning käivitatud väärtuslike maastike hindamine maakondades ning väljatöötamisel on maastikuhoolduskavade koostamise juhend. Olulisim puudujääk praktilise tegutseja /kaitsealade valitseja) vaatevinklist on see, et puuduvad täiendavad alused ja juhtnöörid, mis lubaksid maastikulist tegevust sihipärasemalt mõtestada. On rõõmustav, et Eestis on taas tekkinud rida looduskaitsega tegelevaid keskusi (Lahemaa, Karula, Hiiumaa BKA), kes on hakanud väärtustama maastikulist lähenemist looduskaitse korralduses.

Käesolev töö on valminud tellimustööna 2002. aasta jooksul Lahemaa kaitsekorralduskava koostamise raames. Eesmärgiks käsitleda maastikke (eelkõige kultuurimaastikke), rannikualade planeerimise põhimõtteid ning arhitektuuri (eelkõige uusarhitektuuri).

1. RAHVUSPARGI KULTUURMAASTIKE LOODUSKAITSELISE (MAASTIKULISE) VÄÄRTUSE HINDAMISE ALUSED

1.1. Looduskaitse väärtused

Looduskaitseväärtus on objektiivne või subjektiivne hinnang, mis on vastava ala (objekti) kaitse põhjenduseks. Lihtsustatult võib öelda, et iga kaitseala, sh. Lahemaa Rahvusparki, kultuurmaastike looduskaitse väärtuste hindamine peab tuginema Eesti ja rahvusvaheliste õigusaktides sätestatud looduskaitsele väärtuskriteeriumitele ning samuti üldistele looduskaitse väärtustele ja teaduslikele arusaamadele.

Üldised suunised looduskaitse väärtuste hindamiseks tulenevad “Kaitstavate loodusobjektide seadusest” (KLOS), mis ütleb:

“loodusobjekti kaitse alla võtmise eelduseks on selle ohustatus, haruldus, tüüpilisus, teaduslik, ajaloolis-kultuuriline, looduskaitse või esteetiline väärtus või rahvusvahelistest lepingutest tulenev kohustus. Kaitstavad loodusobjektid on: kaitsealad, kaitstavad looduse üksikobjektid, kaitsealused liigid, kivistised ja mineraalid”.

Sama seadus ütleb ka, et Lahemaa Rahvuspark on loodud Põhja-Eestile iseloomuliku looduse ja pärandkultuurmaastike kaitseks. Üldjoontes on küll tegemist looduskaitse väärtuskriteeriumitega, kuid nende tõlgendamine sõltub suuresti hinnatavast objektist (liik, ökosüsteem, maastik jne) kui ka hindamiskontekstist. Mõisteid “haruldane”, “ohustatud” jne võib väga erinevalt interpreteerida. Nende ettekirjutiste rakendamine praktikas eeldaks reeglina hoopis detailsemat lähenemist. Lähiminevikus on Eestis suhteliselt vähe tegeldud looduskaitse väärtuskriteeriumite analüüsiga (Paal, 1998; Paal, 1999, Sepp et.al, 1999). Näiteks Paal (1999) on väljatöötanud metsakoosluste hindamiskriteeriumid:

1. Haruldaste liikide olemasolu;
2. Kahaneva alaga jäänukid;
3. Huvipakkuva arengustaadiumiga;
4. Omapärane struktuur;
5. Kasvavad ebaharilikul kasvukohal;
6. Etalonlad;
7. Produktiivsed puistud (plusspuistud);
8. Kõrvalsaadused (marjad);
9. Olulised elupaigad;
10. Esteetiline ja rekreatiivne väärtus;
11. Olulisused maastikukaitse vaatekohast;
12. Teaduslik katseala;

13. Kultuurilooline väärtus.

Ökosüsteemide looduskaitsekselised hindamise kriteeriume analüüsinud ja esitanud

(T. Frey, 1996, viide Antila jt, 1996):

1. Looduslikkus;
2. Mitmekesisus;
3. Esinduslikkus;
4. Haruldaste liikide olemasolu;
5. Endeemide olemasolu;
6. Mahukas, piisav leviala;
7. Kultuurilooliselt väärtustatud.

Rahvusvahelistes õigusaktides on vähe käsitletud maastiku looduskaitsekselisi kriteeriume. Euroopa tasandil kombineeritakse järgmiste maastiku looduskaitsekseliste kriteeriumitega: haruldus, kordumatus, esinduslikkus ja looduslikkus.

Maastike looduskaitsekselisel hindamisel võiks lähtuda järgmistest kriteeriumitest:

- Piirkonnale ja rahvuskultuurile iseloomulik maakasutus ja asulastik koos ajalooliste hoonete, mõisaansamblite ja muude rajatistega, tiikide, parkide, kalurikülade, karjateede, matmispaikade, hiiesaludega jne.
- Pool-looduslikud kasvukohad ja elupaigad, mida majandatakse looduslähedaselt;
- Looduskaunid paigad ja vaatamisväärsused;
- Piirkonnale iseloomulikud tähtsamad ökosüsteemid ja maastikuvormid.

1.2. Maastike väärtuste hindamine

Maastiku väärtusena käsitletakse maastiku võimet rahuldada mingeid inimese või inimgrupi vajadusi. Säätlik maakasutus eeldab, et maastiku väärtusi kasutatakse neid lõplikult hävitamata. Väärtused omistab maastikule selle kasutaja. Küllalt levinud on maastiku väärtuste rühmitamine vastavalt nende materiaalsele ja mittemateriaalsele või ökoloogilistele ja sotsiaalmajanduslikele funktsioonidele.

Kaitsealadel tuleb kindlasti rohkem väärtustada mittemateriaalseid maastiku funktsioone, eelkõige:

- Kultuuriloolist ja teaduslikku väärtust;
- Orientatsioonilist ja identiteediväärtust;
- Rekreatsioonilist ja esteetilist väärtust;
- Sisemist ökoloogilist väärtust;
- Elukvaliteeti.

Samas polegi niivõrd tähtis, kuidas väärtusi klassifitseerida, kui võrd teadvustada, et absoluutselt väärtusetut maastikku ei ole olemas. Optimaalseid

maastikukorralduslikke eesmärke püstitada ning ellu viia saab vaid maastiku väärtustest teadlik olles. Kaitsekorralduskava koostamine eeldab maastike väärtuste hindamist.

Maastike hindamise teeb keerukaks just nende muutumine, sest nii muutuste ulatus, kestus kui suund mõjutavad vaieldamatult maastiku väärtusi. Erinevate väärtuste suhe maastikus toimunud muutuste ulatusse ja määra, on erinev. Erinevate väärtuste suhe maastikus toimunud muutuste ulatusse ja määra, on erinev. On tõenäoline, et kõrge majandusliku väärtusega maastikus (hea boniteediga metsad, viljakad põllumaad, suure hüdroenergeetilise potentsiaaliga alad) toimuvad muutused hoopis kiiremini ning põhjalikumalt kui näiteks alal, millel on erakordne teaduslik väärtus.

Maastiku hindamisel ei saa ilmselt kunagi leida kõiki rahuldavat tulemust, kuna alati esineb eelduste, võimaluste, ootuste, vajaduste ja huvide lahknevusi. Hinnang oleneb ju suuresti sellest, kes hindab, miks hindab ja mida saadud tulemusega peale hakkab. Nähtavasti saaksid kohalik omavalitsus ja kaitseala administratsioon maastiku hindamisel erinevad, kohati vasturääkivad tulemused. Jõudmaks mingi hinnangu, tuleb leida, mis üks või teine maastik väärt on. Igasugused väärtused on aga sedavõrd kompleksed ja sageli ebastabiilsed, et neile mingit ühest dimensiooni (olgu rahalist või mis tahes muud) omistada oleks sobimatu.

Maastike väärtuste tundmisel on kahtlemata oma rakenduslik külge. Alati on igal maastikul mitu väärtust. Nende tundmine aitab meil maastikku hinnata, kaitsta, seal oma tegevust planeerida ning vastu võtta teda puudutavaid otsuseid. Ressursi haldajate seisukohast aitab maastike väärtuste hindamine selgitada, kas, mida ja miks peaks kaitsma ja kuidas kaitstavaid alasid kasutada. Maastike hindamises on nähtud ka vahendeid inimeste kaasamise hõlbustamiseks loodusressursside kasutamist puudutavatesse otsustesse. Maastike väärtuste tundmist võib pidada tõhusa maastikukorralduse alusteks.

Maastike hindamine loob vajalikud eeldused nendes peituvate väärtuste säilimiseks, säilitamiseks või teatud juhtudel – taastamiseks. Hindamismetoodika peab arvestama ala spetsiifikat (kaitseala, linn jne) kui ka uuritava piirkonna looduslike, kultuuriliste, ajalooliste jne. tingimustega, olema võimalikult ökonoomne ning andma adekvaatseid vastuseid esitatud küsimustele ja ennekõike arvestama kaisteala eesmärke ning võimaluse piires kohaliku kogukonna huve.

2. VÄÄRTUSLIKE MAASTIKUELEMENTIDE MÄÄRATLEMISE NING KAITSEKORRALDUSE PÕHIMÕTTED

Käesoleva töö raames määratleti Lahemaa Rahvusparki väärtuslikud piirkonnad kasutades väärtuslike maastike määratlemise meetodikat (Hellström, K. jt. Väärtuslike maastike määratlemine. Meetodika ja kogemused Viljandi maakonnas, Keskkonnaministeerium 2001).

Piirkonnad määratleti ja jagati väärtusklassidesse kaardianalüüsi, kirjanduse ja välitööde põhjal kogutud informatsiooni alusel.

Kaardianalüüsiks kasutati Eesti topograafilist kaarti 1935-1939 (1:50 000) ja katastrikaarti. Välitööd toimusid mais ja juulis 2002. aastal (kokku 5 päeva).

Piirkondade määratlemisel käsitleti järgmisi väärtusi:

- Kultuurilis-ajalooline;
- Esteetiline väärtus;
- Looduslik väärtus;
- Puhkeväärtus.

Lahemaa Rahvusparki väärtuslikud piirkonnad on järgmised (vt. joonist 1):

	Ala nimi	klass	Ala tüüp*	ha	Märkused
1	Kolga	R	maastik + küla	518	mõis
2	Muuksi	I	küla + maastik	859	Põline põllundus lidne maaküla
3	Pudisoo	R	küla	218	suvitus
4	Pedaspea	I	küla	71	rannaküla
5	Aabla - Leesi	II	maastik	508	
6	Juminda	II	maastik	185	
7	Tapurla	II	küla + maastik	93	
8	Virve	I	küla	52	rannaküla
9	Hara	II	küla	239	
10	Kolgaküla	II	maastik + küla	573	mõis
11	Kimbalu - Murksi	I	maastik	296	
12	Kõnnu	R	küla	803	
13	Vanaküla- Valgejõe	II	küla	375	
14	Joaveski - Aasumetsa	II	maastik	105	
15	Valgejõgi	I	maastik	383	
16	Suurpea	I	küla + maastik	187	

17	Pärispea	I	küla + maastik	378	rannaküla
18	Viinistu	II	küla	225	
19	Turbuneeme - Kasispea	II	maastik + küla	458	
20	Vihase-Eru	II	küla + maastik	421	
21	Vatku - Ilumäe	I	küla + maastik	1583	Põline põllundus lidsed maakülad
22	Palmse	I	maastik	581	Põline põllundus mõis
23	Käsmu	I	maastik + küla	66	Suvitus
24	Võsu	II	küla	255	Suvitus
25	Lobi - Altja	I	maastik	1009	rannakülad
26	Mustoja	R	maastik	82	
27	Haili	II	maastik	88	
28	Sagadi - Vihula	I	küla + maastik	1249	Põline põllundus mõisad

* näitab, kas tegemist on suuremas osas hoonestatud alaga või mitte. Kui ala on piisavalt suur, et seal leidub nii küla kui hoonestamata ala, siis on märgitud mõlemad, kusjuures see mida on rohkem on märgitud eespool.

Väärtuslikud piirkonnad on jaotatud kolme klassi:

I klassi alad – kõige väärtuslikumad, kaitsekorralduslikus tegevuses kõige enam tähelepanu ja ressursse nõudvad alad

II klassi alad – väga väärtuslikud, kaitsekorralduslikus tegevuses suurt tähelepanu nõudvad alad

Reservalad – viimases järjekorras kaitsekorralduslikku tähelepanu saavad alad

Bioloogilise ja maastikulise mitmekesisuse korraldamise eesmärgid kultuurmaastikel:

tagada Eestile omaste poollooduslike koosluste püsimine;

kaitsta ja säilitada väärtuslikke liike ja elupaiku;

väärtustada ja säilitada piirkondadele omased kultuurmaastikud, arvestades eelkõige ajaloolist maakasutusstruktuuri ja maastikuelemente;

säilitada ja kaitsta ajaloolist ja kultuuriloolist pärandit;

säilitada ja eksponeerida looduskauend paiku ja vaatamisväärsusi.

Igale väärtuslikule piirkonnale või selle osale teha maastiku- (ja arhitektuuri-) ekspertiis. Soovituslik lähteülesanne on toodud lisas 1.

Rahvuspark on loodud Põhja-Eestile iseloomuliku looduse ja pärandkultuurmaastike kaitseks. Kõik muu tegevus peab olema sellest tulenev või teisejärguline. Kuid olgu loodus kuitahes kaunis, ometi pole meil moraalselt õigust lülitada tema pinnalt täielikult välja inimest, kes on siin paljude inimpõlvede jooksul elanud ja töötanud üldiselt heas läbisaamises loodusega ning jätnud meile hindamatu kultuuripärandi. Veelgi enam – kui loodus meie eksimusi vastu ajapikku ise parandab, siis ilma meie aktiivse sekkumiseta kaovad inimtegevuse jäljed kiiresti ja tagasipöördumatult. Lahemaa demonstreerib meile tugevaid sidemeid inimese ja looduse vahel; siin kaitstakse ja säilitatakse mitte üksnes loodust, vaid ka ajaloo- ja kultuurimälestisi, etnograafilisi ja arhitektuurilis-ajaloolisi väärtusega hooneid ja rajatisi.

Seega, kuna Lahemaa kultuurmaastikud on tekkinud äärmiselt pika aja vältel (ligi neljandat aastatuhandet on lavamaa loodust mõjutanud ja vorminud põlluharijad ning karjakasvatajad; selle märgiks on kalmekünkad, põlispõllud ja heinamaad, mõisaansamblid, ühismajandid ja suurpõllud), peab rahvuspargis leidma võimalusi meie rahva erinevate kultuurikihtide näitamiseks (muinaskultuur, vana eesti küla, rannaküla, mõis, kolhoos ...). Võimalused selleks on Lahemaa rahvuspargis väga head – igast nimetatud perioodist leidub häid näiteid (muinaskultuur – kivilimed Muuksis, Võhmas ja Ilumäel; vana Eesti küla – Muuksi, Vatu, Ilumäe; rannaküla – Virve, Pedaspea, Pärисpea, Lobi - Altja; mõis – Palmse, Sagadi, Vihula, Kolga, Kolgaküla; kolhoos – Kolgaküla). Tuleb silmas pidada, et kõik vaadeldav peab olema võimalikult tõetruu, paiknema loomulikus keskkonnas ja olema ümbritsevaga loogilises seoses: ehitised looduses, esemed hoonetes ja inimene nende keskel. Pole lubatav mingi kergekäeline ega suvaline omalooming ajahambale vastu pidanud põlise kallal, ükskõik millisel elu- või loodusalt see ka pärineb.

Kuna Lahemaa oli Nõukogude ajal piiritsoon on siinsetel rannikutel ka jälgi tolleaegsest piirivalvest. Suures osas küll Vene vägede lahkumisel rüüstatud kuid siiski osa meie ajaloost nagu kolhooski. Sellest tulenevalt võiks sedagi püüda ja osata väärtustada ning seda aega ja elu eksponeerida. Ajalugu olematuks ei tee ning neid negatiivseid jälgi on väga raske kaotada. Kuid võiks proovida meile tekitatud kahju hoopis meie kasuks pöörata ja üritada seda näiteks turistidele müüa. Sellest mõttekäigust tulenevalt on mõningad sellised objektid arvatud ka väärtuslike maastike piirkonda (Suurpea, Pärисpea). Pärисpeal on seda juba osaliselt ka tehtud.

Oluline on säilitada ka maastikulist mitmekesisust (bioloogilise mitmekesisuse kõrval). Maastikulist (ja ka bioloogilist) mitmekesisust lisavad tehisveekogud, puudegrupid, matkarajad koos eksponeeritavate vaatamisväärsustega ja väärtuslikud puhkealad. Põõsaste ja puude istutamine võib maastikulistest huvidest lähtudes olla

vajalik. Mitmekesisuse suurendamine inimese poolt annab võimaluse lisisissetulekuteks ka turismi arendamisel.

- Tuleb hoiduda monumentide rikkumisest;
- Enne maakasutuse muutmist tuleb konsulteerida arheoloogiga;
- Uued ehitised tuleb paigutada ja kujundada nii, et nad täiendaksid maastikku ega mõjuks segavate elementidena;
- Kasutada tuleb kohalikku ehitusstiili.

Igal kultuurmaastiku kompleksil ja selle erinevatel osadel on piirid – hekid, aiad, müürid, kraavid, rohuribad või siis piir külgneva metsa, vooluveekogu või mõne muu mitte põllumajanduslikus kasutuse oleva alaga. Need piirid pakuvad märkimisväärset potentsiaali looduse ja maastiku mitmekesisuse tõstmiseks. Selleks:

- Säilitama peab piiri (hekk, aed, müür jne.) ning kultuuri vahel vähemalt ühe meetri laiune looduslikust taimestikust riba;
- Iga talu peaks koostama pika-ajalise majandamisplaani;
- Servaaladel vältida looduslikke iseärasusi kahjustavaid tegevusi;
- Väärtuslikel aladel (eelistades kõrgema väärtusega alasid) teha kindlaks ja anda esmane prioriteet neile piiridele, mis on olulised lülid erinevate looduslike alade vahel;
- Vältida piiristruktuuride tükeldamist ja likvideerimist või müüride ja hekkide asendamist taradega. Iga väärtuslikku ala ja seal olevaid üksikuid talusid tuleb vaadelda kui terviklikku üksust;
- Peamine rõhk asetada olemasolevate iseärasuste säilitamisele ja majandamisele,
- Maastikuliste väärtuste suurendamiseks planeerida uusi looduslikult väärtuslikke alasid, kuid mitte teha seda olemasolevate koosluste arvel.

Selleks, et kõik eespool kirjeldatu võimalikult paremini õnnestuks, peaks igale väärtuslikule alale koostama maastikuhoolduskava. Maastikuhoolduskava eesmärgid on:

- Anda ülevaade ala põhilistest maastikulistest väärtustest;
- Panna paika ala hoolduse eesmärgid;
- Kirjeldada eesmärkide saavutamiseks vajalikke hooldustegevusi lähiaastatel;
- Panna tegevused tähtsuse järjekorda;
- Pakkuda välja hoolduse organiseerimise ja rahastamise võimalusi;
- Täpsustada väärtusliku maastiku piire.

Töös lähtusime (vt ka lisa 3)

Kultuurilis-ajalooliselt väärtuslikud maastikuelemendid:

(Kaldkirjas on esitatud Lahemaa Rahvuspargis vähe esinevad või tõenäoliselt mitteesinevad elemendid)

Muinasaegsed maastikuelemendid vastavalt arheoloogiamälestiste registrile

Asulakoht	Kalmistu
Kindlustatud asulakoht	Kirikuaed
Linnus, linnamägi	Kiriku- või kabeliase
Kiviaja esemete leiukoht	Kultusekivi
Muistsed põllud	<i>Kääbas</i>
Muistne tööpaik	<i>Kääbaskalmistu</i>
Kivikalme	<i>Liukivi</i>
Kalmeväli	<i>Muistne tee (sootee, pakktee)</i>
Ohvri- või hiiekivi	<i>Muistne sild</i>
Ohvri- või hiiepuu	<i>Muistne sadam</i>
Ohvri- või hiieallikas	Kiviaja kalmistu
Ohverdamis- või hiiekoht	<i>Rauasulatuskoht</i>
Rahvapärimustega seotud koht	<i>Hukkamispaik</i>
Rahvapärimustega seotud kivi (märkidega kivi)	<i>Pelgupaik</i> <i>Lahingupaik</i>

Näiteid traditsioonilistest maastikuelementidest

Kalmistu	Kivikangrud
Mõis, mõisaase	Rahvapärimustega seotud kivi (märkidega kivi)
Mõisapark	
Allee	Kuivenduskraav
Taluase	Linaleoauk
Heinaküün	Turbavõtukoht
Muu eraldiseisev abihoone	Hüdroelektrijaam
Kelder, keldrimägi	Lubjapõletuskoht
Sadam	Kalatiik
Lauter või lautrikoht	<i>Kivimurd</i>
Tuletorn	<i>Tõrvaauk</i>
Pais, paisjärv	<i>Kaitsetamm</i>
Veskitiik	<i>Munakivitee</i>
Vesiveski	<i>Kirikuaed</i>
Kiviaed, kivivare	<i>Kaitserajatis</i>

Võimaliku väärtusega struktuurid ja maastikuelemendid nõukogude ajast

Paisjärv

Farmikompleks

Majandikeskus

Kuivenduskraav

Kalatiik

Rekultiveeritud karjäär

Freesturbaväli

Maaparandusobjekt

Veetorn

Tulevalvetorn

Viljapuuallee

Kivimurd

3. RANNIKUALADE PLANEERIMISE PÕHIMÕTTED

Lahemaal võib näha iselaadset meritsi mõjutatud kultuuripärandit. Selleks, et veel säilinud edaspidigi säilitada tuleb sellega tundlikult ümber käia. Lahemaa rannikul on rohkelt veel säilinud pärandkultuurmaastikke ning selleks, et uusehitised seda veel säilinud võimalikult vähe rikuks on käesolevas töös välja töötatud järgmised põhimõtted.

Külades tuleb uute hoonete ja kruntide puhul arvestada küla olemasoleva struktuuri ja miljöoga. Selleks tellida pädevalt arhitektilt vastav uurimistöo kas kõigi Lahemaa rannakülade kohta või vajadusel iga küla kohta eraldi. Külades ei või ehitada kaldale lähemale kui olemasolev kaldale lähim hoone. Täpsemad ehituskriteeriumid külades määratleda külade olemasoleva struktuuri analüüsi kaudu (vt. ptk. 6 punkt 4). Väljaspool külasid mitte ehitada lähemale kui Ranna ja kalda kaitse seadus ette näeb – 200 m tavalisest veepiirist või ehituskeeluvööndisse jäävast kaldaastangu servast. Ehituskeeluvöönd tuleks täpsemalt selgitada vastavalt olemasolevale olukorrale eraldi teemaplaneeringu käigus kas valdade kaupa või vastavalt vajadusele väiksemate lõikude või külade kaupa (vt. ptk. 6 punkt 7). Ehituskeeluvööndisse jäävatele olemasolevate vundamentidele võib ehitada vaid erandkorras Lahemaa Rahvusparki administratsiooni loal. Küladesse ehitatavad uued elamud ja hooned ei tohiks olla suurema ehitusaluse pinnaga kui on küla suurim samatüübiline hoone.

Ehitamisel tuleb arvestada loodusliku ümbrusega. Vältida suuremaid pinnavormide muutmisi juurdepääsuteede rajamisel või hoonete paigutamisel. Hoonete ja rajatiste paigutuse aluseks peab olema ümbritseva maastiku või küla struktuur. Ehitiste paigutamisel tuleb lisaks lähiümbrusele arvestada kogu vaateväljaga.

Detailplaneeringute koostamisel arvestada, et planeeritav ala kuulub Lahemaa rahvusparki mille peamine eesmärk on looduskeskkonna ja kultuuripärandi kaitse. Kindlasti säilitada olemasolevat – väärtuslikke taimekooslusi, kõrghaljastust, väärtuslikke maastikuelemente, vana arhitektuuri ja asustuse struktuuri jne. Kindlasti säilitada olemasolevad vanad kiviaiad.

4. UUTE ASUMITE MAASTIKUKUJUNDUSE PÕHIMÕTTED LÄHTUVALT RAHVUSPARGI KAITSE-EESMÄRKIDEST

Lahemaa rahvuspark on loodud Põhja-Eestile iseloomuliku looduse ja, sealhulgas ökosüsteemide, bioloogilise mitmekesisuse, maastike, rahvuskultuuri ning alalhoidliku looduskasutuse säilitamiseks, uurimiseks ja tutvustamiseks. (Lahemaa rahvuspargi kaitse-eeskiri, p. 2).

Lähtudes eelnevast võiks Lahemaa rahvuspark uute asumite rajamisest kõrvale jääda. Tuleb silmas pidada, et ka Nõukogude periood on Eesti ajalugu (kuigi mitte rahvuskultuur) ning väärrib tähelepanu. Kunagi jõuab aeg, kus püütakse otsida ja säilitada märke sellestki perioodist ning siin võiks rahvuspark anda oma osa, et seda hiljem lihtsam teha oleks. Seega, nagu varemgi käesolevas töös on välja toodud, peab rahvuspargis leidma võimalusi meie rahva erinevate kultuurikihtide näitamiseks. Kolhooside suurpõllud on üks selliseid kultuurikihte maastikus mida võiks rahvuspargis säilitada ja püüda eksponeerida ulatuses, mis see on siin säilinud. Praegune Lahemaa (ja ka teiste Eesti piirkondade) väärtus on selle suhteline puutumatus, säilitagem siis seda väärtust!

Uusehitust võib lubada endistele talukohtadele mis on nüüdseks hävinud juhul kui see ei kahjusta olemasolevaid loodus- ja kultuuriväärtusi. Nii võib kindel olla, et säilib maastikuline struktuur mis peab olema hoonete ja rajatiste paigutuse aluseks. Samuti on neil kohtadel enamasti olemas kõrghaljastus. Sellisel uusehituste paigutamisel kindlasti säilitada ka ajaloolised teed ning vältida olemasolevate juurdepääsuteede sulgemist.

Kui Lahemaa rahvuspargi administratsioon peab siiski vajalikuks luua uusi või võimatuks mitte rajada uusi asumeid, siis võimalikud uued elamuehitusalad võiksid olla nõukogudeaegsetel söötis uudismaadel Kiiu-Aabla ja Turbuneeme külade ümbruses ning Käsmu ja Võsu vahel. Kindlasti vältida häid põllu – ja metsamaid ning liigirikkaid kasvukohti.

Sel juhul peab elamuehituses jääma põhiliseks ühepereelamute ehitamine. Uued asumid peaksid olema hajaasustusega kruntide suurusega mitte alla 5 ha. Ehitise püstitamisel tuleb silmas pidada, et selle juurde rajatavad kommunikatsioonid (teed, elektriliinid jt) oleksid võimalikult lühikesed ja muudaks maastikku võimalikult vähe. Soovitav oleks arvestada vanade kinnistupiiridega.

Individuaalprojektid peaksid olema eelistatumad võrreldes kataloogimajade ja tüüpprojektidega. Ajalooliste hoonete imiteerimisele võiks eelistada uute ja kaasaegsete hoonete rajamist. Viimane toob juurde arhitektuurset vaheldust.

Uued elektri- ja sideliinid paigutada maa alla või varjatud kohtadesse. Oluline on vältida laiade liinisihtide rajamist ja vaadeldavust. Uute liinide rajamisel arvestada ka vanade liinikoridoridega. See-eest vanu sideliine on mõnes kohas soovitatav säilitada. Eriti juhul kui nad ei riku maastikku olulisel määral. Liinid on osa meie ajaloost ning seda perioodi iseloomustavad elemendid maastikus.

5. NÕUDED UUSEHITISTE ARHITEKTUURILE LÄHTUDES MAASTIKU-KUJUNDUSE PÕHIMÕTETEST

Nagu mujalgi Eesti maapiirkondades nii on ka Lahemaal põliskasukaid vähemaks jäänud ja juurde on tulnud, eriti suvekuudeks, hulgaliselt linlasi, enamasti rannakülades puhkajaid. Viimased on sageli käitunud esmajoones egoistliku saajana. Seaduslikul viisil või kõverusega soetatud hooned ei sobi pahatihti kokku siinsete rannakülade arhitektuuriga, täiesti meelevaldselt rikutakse seda, mis auga ja iseendaks jäädes on püsinud aastakümneid.

Kõikjal Lahemaal võib selgelt eristada maa- ja rannakülasid.

Vana Eesti küla: Talupoegade ühistööga rajatud hoonestikust eraldus massiivne rehielamu, mille katuse kõrged harjad võistlesid taevasse tõusvate kaevuvinnadega. Taluõuedel oli mitmeid kõrvalhooneid (laut, ait, saun, suveköök) mida piirasid õuetarad koos kõrgema väravaga. Kiviaedadega piiratud karjatee lõi ettekujutuse küla ühiskarjast ja ühiselt palgatud karjusest. Küla serval elas külameeste poolt ühiselt ametisse pandud sepp. Küla juurde kuulus ka veski. Mitme kiigega kiigeplats asus küla keskel või serval. Nii iga talu kui ka küla tervikuna istus hästi maastikus.

Sisemaa talukülade hoonestik oli kaluriküladega võrreldes mitmekesisem. Hooned olid suuremad ning kõrvalhooneid rohkem kui rannikul. Elamud olid enamasti puidust, kõrvalhoonete materjaliks aga sageli paas. Vanu elamuid on Lahemaal üldiselt vähe säilinud. Sisemaa külades leidub ka endisi kandi- ja vabakohti, mille hoonestik erineb tavaliste taluperede omast. Teisema ilmega on ka pärast mõisate tükeldamist rajatud eluasemed. Viimastel aastakümnetel on külade üldilme tublisti muutunud. Nõukogude ajal kerkis rohkesti uusi tootmishooneid ja elamuid, eelkõige majandikeskusteks olevates külades. Viimasel kümnel aastal on seevastu need ja paljud teised hooned jäänud kasutuseeta ja lagunevad, samas kui ehitatakse palju uusi ja kohati väga sobimatuid uusi.

Talu keskne hoone oli rehielamu. Rehest eraldi asuv elamu sai üldlevinuks alles eelmisel sajandil. Taluõe ümbritses kambriaknast näha olev ait ja rehealuse lähedane laut. Tuleohtlikud saun ja suvekoda ehitati kaugemale. Keerulisemaks muutus taluhooneteasend üksteise suhtes alles eelmisel sajandil, kui laut rohkete abihoonetega moodustas eraldi majandusõue.

Lahemaal olid (isegi rannakülades) enamasti kõrged õlgkatused, roogu kasutati harva.

Talurahvaarhitektuuri esinduslikemad näited on iidsete maakülade Muuksi, Vatku ja Tõugu, mitte ainult üksikute hoonete näol, vaid tervikuna kõigi põlispõldude ja heinamaadega.

Rannaküla: Asustus oli sageli küllalt tihe. Õued kokkusurutud, hooned väiksemad. Väikeste ja kokkusurututena paiknesid need otse rannikul. Külatanumat ääristasid elumajad, nende taga asusid võrgukuurid, paadilautrid ja vabed, metsaservas aga väikesed põllulapid ja heinamaad. Rannal paadid, võrgukuivatamise vabed ja võrgumajad; siin ehitati paate ja purjekaid. Küla üldilmele andsid palju omapära aiad ja väravad. Maaküla kiviaedade asemel olid õuede ning tanumate servas kuusepuust varb- ja püstandaiad, lattaiad aga kopleid ja põllulappe piiramas. Kalur ei vajanud suurt rehielamut. Piisas Lahemaa rannas levinud omapärasest asumist, kus ahjuga toale liitub kitsas koda. Toa otsas asub veel eluruumina toakamber, koja otsas sahvriaidalaadne kodakamber. Selline neljaruumiline väikeelamu oli rannarahvale igati sobilik. Vähene viligi kuivatati toas ära.

Rannaasulate enamik on kalurikülad. Lahemaa kalurikülade suured mansardkorrusega majad on pärit 1920-ndate aastate salapiirituseveo ajast. Tänapäeval on hoonestik rannakülades enamasti tänapäevane; vanu väikesi kalurielamuid ning kõrvalhooneid näeb suhteliselt harva.

Seega on nõuded uusarhitektuurile vajalikud eelkõige traditsioonilise ehituskultuuri ja maastiku esteetilisuse säilitamiseks. Selleks tuleb tellida vastav asustuse analüüs ning detailsemad nõuded, ettekirjutused ja soovitusel.

Uue ehitamisel, samuti vanade hoonete rekonstrueerimisel tuleb kindlasti arvestada põhitingimusena sobivust ümbritseva loodusega ja läheduses säilitamisele kuuluvate hoonetega. Vanade hoonete kohandamisel säilitada või taastada nende algne välisilme ja interjööri olulisemad elemendid. Uusehitisi ja suuremaid rekonstrueerimisi lubada ainult piiratud ulatuses ning kooskõlas varasema hoonestusega. Vajalikud on kaitseala administratsiooni kooskõlastused vastavalt kaitse-eeskirjas sätestatule.

Tsoonid ja neile kehtestatud piirangud (lähtutud on käesolevas töös määratletud väärtuslikest piirkondadest):

I Väga väärtuslik piirkond kuhu ehitada vaid ülimes kooskõlas ja loogilises seoses sealse keskkonna, miljöö, olemasolevate ehitustraditsioonide, asustusstruktuuri jms.

II Väärtuslik piirkond kus ehitustegevus peab olema kooskõlas ja loogilises seoses ümbritsevaga (keskkond, miljöö, ehitustraditsioonid, asustusstruktuur jne.)

R väärtuslik piirkond, kus võib lubada vabamat ehitusstiili kuid kus siiski peab ehitatav olema kooskõlas ja loogilises seoses ümbritsevaga.

Muud alad: käesolevas töös käsitletud kui looduslikud alad. Ehitustegevus peaks neil aladel olema minimaalne. Lubada näiteks Lahemaa rahvusparki administratsiooni loal olemasolevatele vundamentidele või endistele talukohtadele.

Iga väärtusliku piirkonna kohta tellida maastiku arhitektuuriline hindamine (vt. ptk. 6 punkt 1) ning selle käigus täpsemalt määratleda tingimused nii uusehitistele kui olemasolevate ehitiste renoveerimiseks ja taastamiseks.

Igas uue ehitise puhul on kohustuslik Lahemaa rahvusparki administratsiooni luba!

Olulise kultuuripärandiga ehitiste renoveerimine ja taastamine

Vajalik on rahvusparki arhitektuuriline inventeerimine teada saamaks millised hooned, kus, millises mahus ning väärtusastmes on säilinud ning millist hooldust või taastamist vajab. Inventeerimise tulemusel peaks valmima andmebaas kõigi rahvusparki hoonete kohta (kui see pole esialgu võimalik, tuleks alustada vanematest ja väärtuslikematest). Võimalik andmebaasi struktuur on näidatud lisas 2.

Elamukrundi soovituslikud suurused määrata igale külale eraldi peale külade olemasoleva struktuuri analüüsi (vt. peatükk 6 punkt 4).

Nõuded vanade/olemasolevate hoonete(-komplekside) ümberehitamisel:

Maksimaalselt säilitada hoonete esialgset välisilmet ja terviklikkust.

Materjal Kasutada algupäraseid materjale, hoonele algselt võõraid materjale võib kasutada vaid varjatud konstruktsioonides,

Olemasolevad detailid säilitada [ka proportsioonides (uksed, aknad, korstnad) dekoratiivdetailid (hinged, käepidemed, nurgikud, piirdelauad, impostid, puitnikerdused, lukud jms.) jt.], eriti tuleb säilitada hoonele iseloomulikud detailid. Kui võimalik säilitada originaaldetailid.

Oluline on tähelepanu juhtida akendele. Näiteks akende väljavahetamisel tuleb jälgida olemasolevate akende jaotust. Akende jaotust võiks lubada muuta ainult tervel majal korraga ning soovitatavalt kooskõlastatuna Lahemaa rahvusparki administratsiooniga.

Piirded piideaedade ja väravate ehitamisel võib kasutada vaid kohalikke looduslikke materjale ja traditsioonilist teostust

Korruselisust, katusetüüpi ja -kallet, välispinda, mahulisust, kubatuuri, kõrgust mitte muuta.

Kõik ajaloolised hooned tuleb säilitada. Kui pole hetkel võimalik korda teha tuleb leida võimalused lagunemise eest kaitsmiseks.

Nõuded uusehitistele väärtuslikus piirkonnas:

Kindlasti lähtuda piirkonna ehitustraditsioonidest. Soovitavalt järgida järgnevaid nõudeid:

Elamutüüp	ühepereelamu
Korruselisus	max 2-korruseline
Katusetüüp	kelp-, poolkelp- või viilkatus, külades ka mansardkatus ja rookatuste puhul ka poolviilkatus
Katusekalle	?*
Mahulisus	max 2-mahuline
Välispind	liigendamata
Materjal	eelistada naturaalseid materjale (puit, kivi, metall jne). Tuleb vältida naturaalseid materjale imiteerivaid materjale.
Värvus	looduslikud või pastelsed toonid
Kubatuur	max. ?*
Ehitusalune pind	max ?*
Kõrgus	max. ?*

* puudevate ja vajadusel lisanõuete määramiseks tellida pädevalt arhitektilt töö näiteks koos asustuse analüüsiga

Peamine on kinni pidada traditsiooniliste materjalide kasutamise nõudest sest maastiku kui suurema kompleksi üldilmet ei muuda niivõrd moodsad ehitustehnilised lahendused kui materjalid.

Nõuded uusehitistele teistes piirkondades:

Elamutüüp	ühepereelamu
Korruselisus	max 2-korruseline
Katusetüüp	kelp-, poolkelp-, viil-, poolviil- või mansardkatus
Katusekalle	?*
Mahulisus	max 3-mahuline
Välispind	võib olla liigendatud (1)

Materjal	traditsioonilised puit ja/või kivimaterjalid
Värvus	soovitavalt looduslikud või pastelsed toonid
Kubatuur	max ?*
Ehitusalune pind	max ?*
Kõrgus	max. ?*

Säilinud õuedel peavad hooned püsima samadel kohtadel võrreldes varasemaga ning uutele hoonetele peab leidma sobiva funktsiooni.

6. MAASTIKE KAITSEKS ETTE NÄHTAVATE UURINGUTE JA MEETMETE KAVA

1. Lahemaa rahvuspargi tsonerimine ja efektiivsete ja sobilike maastikukaitse abinõude (maastikuplaneerimine, -katse, -korraldus) määratlemine. “Maastikukaitse” hõlmab maastiku looduslikult või kultuuriliselt eripärase hetkeseisundi hoidmiseks aktiivselt rakendatavaid kaasaegseid abinõusid.

2. Igale väärtuslikule piirkonnale või selle osale teha maastiku arhitektuuriline hindamine.

Selgitamaks välja ala arhitektuuri ja maastiku vahelised suhted ja sellest tulenevad väärtused ja nõrkused ning nõrkuste likvideerimise ja tugevuste suurendamise võimalused (vt ka lisa 1)

3. Väärtuslikele piirkondadele maastikuholduskavade koostamine.

4. Arhitektuuriline inventeerimine.

Vajalik on rahvuspargi arhitektuuriline inventeerimine teada saamaks millised hooned, kus, millises mahus ning väärtusastmes on säilinud ning millist hooldust või taastamist vajab. Inventeerimise struktuur koostada eelnevate inventariseerimiste alusel ning vajadusel rakendada ka siinkohal väljapakutud struktuuri (lisa 2).

5. Külade olemasoleva struktuuri analüüs ja sellest tulenevad piirangud, nõuded ja soovitusel uusehitusele külades.

Oluline on paika panna võimalikult täpsed reeglid säilitamiseks miljööväärtust külades. Reeglistik peab tagama, et ehitataks keskkonda sobivaid hooneid ning vanu hooneid restaureeritaks nii, et kõik iseloomulik ja väärtuslik säiliks.

6. Sotsioloogiline uuring: Lahemaa elanike keskkonnaelistused.

Eesmärgiks selgitada välja millises keskkonnas sooviksid elada Lahemaa elanikud (millised võiksid olla piirangud elamuehituseks, looduskaitseks jne. elanike arvates)

7. Mälestuste kogumine.

Eesmärgiks koguda informatsiooni selle kohta milline oli elu Lahemaa piires varem. Leida üles need inimesed kes veel mäletavad elu enne I Maailmasõda, selle ajal ja vahetult pärast sõda.

8. Rannikualade planeerimine.

Täpsustamaks rannaalade kasutamise määratlemist tuleks Lahemaa rahvuspargi rannikualadel täpsemalt ära määratleda ehituskeelvöönd ning muud rannikualade kasutamist mõjutavad tingimused. Samuti tuleb kindlaks määrata detailplaneeringu kohustusega alad.

7. LÕPPSÕNA

Kahjuks ei ole hetkel maastik ja maastikuline lähenemine Eesti looduskaitse poliitika lahutamatu osa. Halvas olukorras saab alati leida midagi positiivset – kuna riigis puuduvad üldtunnustatud maastikukorralduse, -planeerimise ja -kaitsemeetmed, puudub ka ministeeriumi “surve” rakendada tsentraalselt tunnustatud juhiseid. Seega on võimalik välja arendada oma maastikuline “käekiri” arvestades üldiseid printsiipe. Maastikulised abinõud peavad olema kohaldatavad vastavalt maastikutüübile ning selle iseärasustest sõltuvalt tagama kohalikul tasandil maastikukaitse, -korralduse ja -planeerimise teel maastike varieeritud majandamise, mis võib ulatuda rangete piirangutega kaitsekorrast uute maastike loomiseni.

Olgu märgitud, et “maastikukorralduse” all mõistetakse iga säästlikust arengust lähtuva abinõu tarvituselevõttu, et suunata majanduslikust arengust, sotsiaalsetest vajadustest või keskkonnateguritest põhjustatud maastikumuutusi. “Maastikuplaneerimine” on üldsuse soovide kohaselt uute maastike loomiseks vajalike uurimis-, projekteerimis- ja ehitamistöde ametlik käik sobilike planeeringuprojektide kujundamisena.

Need abinõud peavad maastikku kvaliteeti parandades tagama maastiku korrapärase hoolduse, harmoonilise arengu ning samas ka majanduslike ja sotsiaalsete vajaduste rahuldamise ning kaitseala väärtustest ja kohaliku rahva ootustest. Kogu maastikus peavad nimetatud kolm tegevust olema tasakaalus, vastavalt ala iseloomule ja tulevikuks seatud eesmärkidele. Mõned alad võivad vajada ranget kaitsekorda, kui samas teise äärmusena võivad mõned alad kahjustatuse tõttu vajada täielikku ümberkujundamist. Enamike maastike puhul tuleb rakendada nende kolme tegevuse meetmete kombinatsiooni.

Kohalike ja piirkondlike omavalitsuste piisava pädevuse puhul on maastike kaitse, korraldus ja planeerimine tõhusaim siis, kui vastutus on riikide konstitutsiooniliste põhimõtete raames antud vastavale kogukonnale kõige lähemal seisvale ametiasutusele. Lahemaa rahvuspargi administratsioonil on head võimalused kaitsta Lahemaa looduskaitsealisi ja maastikulisi väärtusi arendades maastikulist lähenemist loodushoius ning elustada maastikulist lähenemist looduskaitse korralduses. Jääb loota, et Eesti riik määratleb kunagi üksikasjalikult nii kohaliku, riikliku kui piirkondliku tasandi maastikukorralduse eesmärgid ja meetmed ning paneb paika eri tasandite vahelise koostöö põhimõtted.

8. KASUTATUD KIRJANDUS

- Alam-Pedja looduskaitseala Kaitsekorralduskava, 1998, Tartu-Tallinn.
- AS Entec, 2002, Koostamisel olev Vihula valla üldplaneering.
- Antila, P., Ojanen, M., Puhakka, M., Vuorisalo, T. ja Frey T. 1996. Globaalsed keskkonnaprobleemid. Tartu, Eesti Loodusfoto, 208. lk.
- AS Entec, Kuusalu valla üldplaneering.
- Eesti Loodus, 1972, 2 (Lahemaa eri).
- Etverk, I., 1981, Lahemaa uurimused I, Tallinn.
- Etverk, I., 1988, Lahemaa uurimused III Rahvuspargi looduse inventeerimine, Tallinn.
- Harju rajoonis: kodu-uurijate seminar-kokkutulek 11.14. juulini, 1974, Tallinn.
- Hellström, K. jt., 2001, Väärtuslike maastike määratlemine. Metoodika ja kogemused Viljandi maakonnas, Keskkonnaministeerium.
- Joonuks, H., 1969, Siin- ja sealpool maanteed: Rakvere rajoon.
- Kaasik, A., 1983, Lahemaa rahvuspark, Tallinn.
- Kaasik, A., Kurepalu, A., Tõnisson, A. 1998. Lahemaa teejuht. Tallinn.
- Kink, H. (koostaja), 2002, Loodusmälestised 10. Harjumaa. Lahemaa., Tallinn.
- Kukk, H., 1978, Siin- ja sealpool maanteed. Harju rajoon, Tallinn.
- Lahemaa uurimused 2. Rahvuspargi asustusajalugu ja etnograafia, 1985.
- Loksa valla üldplaneering 1998.
- Paal, J. 1998. Rare and threatened plant communities of Estonia. Biodiversity Conservation. 7, 1027–1049.
- Paal, J. 1999. Haruldased ja kaitset vajavad taimekooslused. Rmt: Looduslikud mitmekesiuse kaitse viisid ja vahendid. 36–45, Tartu.
- Soomaa rahvuspargi Kaitsekorralduskava 2000-2010, 2000, Viljandi.
- Örd, A. 1977. Uurimused Lahemaa rahvuspargi arenduskava koostamiseks I (vahearuanne). Käsikiri Metsakaitse- ja Metsauuenduskeskuses.
- Örd, A. 1978. Uurimused Lahemaa rahvuspargi arenduskava koostamiseks II (vahearuanne). Käsikiri Metsakaitse- ja Metsauuenduskeskuses.
- Örd, A. 1979. Uurimused Lahemaa rahvuspargi arenduskava koostamiseks III (vahearuanne). Käsikiri Metsakaitse- ja Metsauuenduskeskuses.

Örd, A. 1981. Uurimused Lahemaa rahvusparki arenduskava koostamiseks (lõpparuanne). Käsikiri Metsakaitse- ja Metsauenduskeskuses.

KAART

LISAD

Soovituslik lähteülesanne maastiku arhitektuurilisele ekspertiisile (Soomaa rahvusparki eeskujul).

Ekspertiisi objekt: ...

Ekspertiisi materjalid: (kaitse-eeskiri, kaitsekorralduskava, katastri aluskaart, RP piires asuva arhitektuuri, ajaloo- ja kultuuripärandi inventeerimise aruanne)

Ekspertiisi ülesanded:

1. Hinnang olemasolevale olukorrale
2. Selgitada hoonete tehniline seisukord (hoonete nimekiri)
3. Määrata vajalikud tegevused hoonete juures erinevaid lahendusi arvestades (min. ja maks. tööd koos umbkaudsete maksumustega), anda tööde otstarbekuse hinnang
4. Määrata hoonete ümbritseva keskkonnaga sobitamise võimalused ja lahendused
5. Hinnata ... objekti (nõukogudeaegsete ja muude sobimatute ehitiste puhul) tehnilist seisundit ja võimalusi ümberehitamiseks ning kasutamiseks muudeks otstarveteks. Esitada võimalikud variandid koos maksumuse hinnanguga ning pakkuda soovitatav lahendus
6. Hinnata maastiku kujundamise vajadusi hoonete ümbruses ja teha vastavad soovitused
7. Hinnata ... ala korrastamise erinevaid lahendusi
8. Selgitada alale jäävad reostusallikad ja nende likvideerimise võimalused.

Maastikuekspertiisi aluseks võetakse ... ajal koostatud RP kaitsekorralduskava.

Rahvusparki arhitektuurilise inventeerimise võimaliku andmebaasi struktuur.

Hoone(kompleks) (nimi)

Vanus (võimalikult täpselt)

Tüüp (elamu, rehi, saun, ait jne.)

Arhitektuurstiili omadused

Ansambeliline väärtus ja omapära

Asukoht (võimalikult täpne kirjeldus ja/või kaart)

Sobivus kohapealses looduspildis

Ehitusmaterjalid

Väärtused (arhitektuuriline, ajalooline, maastikuline jne.)

Säilivus (praegune seisukord)

Kaitsestaatus (kaitse all, vajab kaitse alla võtmist, ei ole kaitse all)

Kuuluvus (omanik, haldaja, rentnik jne.)

Vajalikud tegevused (renoveerimine, restaureerimine, (kapitaal-)remont, taastamine, osade vahetamine, uuendamine)

Klassifitseerimine:

I riikliku tähtsusega arhitektuuriajaloolise väärtusega ehitised

II kohaliku tähtsusega arhitektuuriajaloolise väärtusega ehitised

III arhitektuurilise väärtusega ehitised, millel ei ole ajaloolist väärtust

Lisa 3

Olulisemad looduslikud- ja poollooduslikud elupaigad ning maastikuelemendid kultuurmaastikel (tabel võetud trükisest Hellström, K. jt. Väärtuslike maastike määramine. Metoodika ja kogemused Viljandi maakonnas, Keskkonnaministeerium 2001; osaliselt muudetud ja kohandatud Lahemaa rahvuspargile):

	1. Looduslikud ja looduslähedased elupaigad.
	1.1. Veekogud
	1.1.1 Allikad
	1.1.2 Ojad
	1.1.3 Jõesed
	1.1.4 Järved, sh. paisjärved
	1.1.5 Tiigid
	1.1.6 Kraavid
	1.2. Niidud ehk pool-looduslikud rohumaad
	1.2.1 Looniidud e. alvarid e. loopealsed
	1.2.2 Rannaniidud ja roostikud
	1.2.3 Lamminiidud
	1.2.4 Aruniidud
	1.2.5 Puisniidud
	1.2.6 Sarapikud
	1.2.7 Puiskarjamaad
	1.3. Puiskooslused
	1.3.1 Looduslikud metsatukad ja metsaribad
	1.3.2 Eesmärgipäraselt hooldatud puistud - pargid, pargilaadsed puistud, puhkemetsad, kaitsemetsad, metsakalmistud.
	2. Looduslikud ja looduslähedased elemendid
	2.1 Põlispuud ja puudegrupid, alleed
	2.2 Rändrahnud, kivikülvid; kiviaiad, vanad kivikangrud
	2.3 Väheste puistuga ja/või niiduga põllusaared
	2.4 Väikeveekogud lohkudes, karstivormid (lehtrid, langatused, salaojad ja -jõesed jne.)
	2.5 Joad, joastikud
	2.6 Hekid ja põõsasribad
	2.7 Astangud, pangad, paljandid, järsud veerud, koopad, kamardunud uhtorud
	2.8 Põllu- ja teepeenrad
	2.9 Lokaalselt tuntud looduslikud sümbolid

